

ΔΟΣΙΘΕΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ, Κατουνακιώτου
ΜΟΥΣΙΚΟΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΕΚΛΟΓΗ ΠΟΛΥΕΛΕΩΝ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ
ΑΓΙΩΝ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΚΑΙ ΙΟΥΣΤΙΝΗΣ
ΦΥΛΗ - 2015 - ΑΤΤΙΚΗΣ

Πρόλογος

ΕΚΛΟΓΗ: ή έτυμολογία του ὄρου είναι βέβαια προφανής· περιγράφει την πράξη τής έκλογής (δηλαδή τής επιλογής) ψαλμικῶν στίχων πρὸς συγκρότηση μιᾶς νέας ένιαίας (ποιητικῆς ἀρχικά καὶ μελικῆς στή συνέχεια) σύνθεσης, σύνθεσης προσιδιαζούσης πλέον σέσυγκεκριμένη έορτολογική περίσταση. Καὶ πρέπει έξαρχῆς νὰ διευκρινισθεῖ ὅτι στή βυζαντινὴ καὶ ιδιαίτερα στή μεταβυζαντινὴ σχετικὴ παράδοση ἢ έν λόγω διαδικασία επιλογῆς ένεργοποιεῖται διττῶς: ὡς έκλογή ψαλμικῶν στίχων εἴτε, πρῶτον, ἀπὸ ἓνα καὶ μόνον δαβιτικὸ ψαλμὸ εἴτε, δεύτερον, ἀπὸ διάφορους ψαλμούς· ἢ τελευταία έκδοχὴ προκρίνεται κυρίως ὅταν ἢ τελικὰ ζητούμενη σύνθεση προορίζεται γιὰ έξύμνηση ἀπόλυτα εἰδικοῦ έορτολογικοῦ θέματος, τὸ περιεχόμενον του ὁποίου δέν εἶναι δυνατόν νὰ συσχετισθεῖ μὲ ἓνα μόνον ψαλμὸ, ἀλλὰ μὲ συμπίλημα ἀρμόδιων στίχων ἀπὸ ποικίλους ψαλμούς.

Στήν πρώτη περίπτωση ὑπάγονται κατὰ κύριο λόγο ὅλες οἱ ἀπὸ τὸν 18^ο αἰῶνα καὶ έντεῦθεν μελισμένες συνθέσεις πάνω στὸν 44^ο ψαλμὸ, Λόγον ἀγαθόν, μὲ πρῶτο σχετικὸ ποίημα τῆ σύνθεση του μελωδοῦ Πέτρου του Μπερεκέτη, μὲ τὴν ὁποία καὶ καθιερώνεται (τόσο ὡς πρὸς τὴν επιλογή συγκεκριμένων στίχων του 44^ο ψαλμοῦ, ὅσο καὶ ὡς πρὸς τὴν έπιβολὴ έξωψαλμικῶν θεοτοκίων έγκωμίων σὲ καθένα τῶν έκλεγμένων στίχων) ὁ έν γένει τύπος τῶν ποιούμενων στή συνέχεια ὁμοειδῶν συνθέσεων. Εἶναι πλέον γνωστὸ πῶς διαμορφώνεται ἢ δομὴ αὐτοῦ του τύπου τῶν θεοτοκίων έκλογῶν:

1. Λόγον ἀγαθόν· ἀλληλοῦια. Ἐξηρεῦξατο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν. [Ψαλμ. 44, 2^ο]
Χαίρε, παντάνασσα πανύμνητε, μήτηρ Χριστοῦ του Θεοῦ· ἀλληλοῦια.
2. Λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ. [Ψαλμ. 44, 2^ο]
Χαίρε, βασίλισσα τῶν ἀγγέλων, δέσποινα του κόσμου· ἀλληλοῦια.
3. Ἡ γλῶσσά μου κάλαμος γραμματέως ὀξυγράφου. [Ψαλμ. 44, 2^ο]
Χαίρε, τῶν προφητῶν τὸ κήρυγμα, πατριαρχῶν ἢ δόξα· ἀλληλοῦια.
4. Ωραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. [Ψαλμ. 44, 3^ο]
Χαίρε, ἀγνή παρθένε, θεόνυμφε δέσποινα· ἀλληλοῦια.
5. Ἐξεχύθη χάρις έν χεῖλεσί σου. [Ψαλμ. 44, 3^ο]
Χαίρε, ἄσπιλε, ἀμόλυντε, ἄφθορε, Παναγία· ἀλληλοῦια.
6. Διὰ τοῦτο εὐλόγησέ σε ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα. [Ψαλμ. 44, 3^ο]
Χαίρε, ἢ τῶν ἀπηλπισμένων ἢ ἔλπις καὶ τῶν πολεμουμένων βοήθεια· ἀλληλοῦια.
7. Περίζωσαι τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δυνατέ. [Ψαλμ. 44, 4^ο]
Χαίρε, κεχαριτωμένη, μετὰ σοῦ ὁ Κύριος καὶ διὰ σοῦ μεθ' ἡμῶν· ἀλληλοῦια.
8. Τῆ ὡραιότητί σου καὶ τῷ κάλλει σου. [Ψαλμ. 44, 4^ο]
Χαίρε, εὐλογημένη σὺ έν γυναιξὶ καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου· ἀλληλοῦια.
9. Καὶ έντειν<ε> καὶ κατευοδοῦ καὶ βασίλευε. [Ψαλμ. 44, 5^ο]
Χαίρε, παρθένε Θεοτόκε, έν γυναιξίν εὐλογημένη· ἀλληλοῦια.
10. Ἐνεκεν ἀληθείας καὶ πραότητος καὶ δικαιοσύνης. [Ψαλμ. 44, 5^ο]
Χαίρε, Μαρία, κυρία πάντων ἡμῶν, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ, τῶν δυνάμεων· ἀλληλοῦια.
11. Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεὸς ὁ Θεὸς σου. [Ψαλμ. 44, 8^ο]
Χαίρε, θρόνε πυρίμορφε, τῶν τετραμόρφων ὑπερενδοξότερα· ἀλληλοῦια.
12. Ἐλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου. [Ψαλμ. 44, 8γ]
Χαίρε, Μαρία, κυρία πάντων ἡμῶν, χαίρε, μήτηρ τῆς ζωῆς· ἀλληλοῦια.
13. Παρέστη ἢ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου. [Ψαλμ. 44, 10^ο]

- Χαίρε, ὑπερευλογημένη, ὑπερδεδοξασμένη ἄλληλούια.*
14. Περιβεβλημένη, πεποικιλμένη. [Ψαλμ. 44, 10^α]
Χαίρε, ἄχραντε Θεοτόκε, ὅτι Σωτήρα ἔτεκες τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἄλληλούια.
15. Ἀκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε καὶ κλίνον τὸ οὖς σου. [Ψαλμ. 44, 11^α]
Χαίρε, παράδεισε ἀγιώτατε, χαίρε, νύμφη ἀνύμφευτε ἄλληλούια.
16. Καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου. [Ψαλμ. 44, 11^β]
Χαίρε, Αγία ἀγίων μείζων, χαίρε, νύμφη ἀνύμφευτε ἄλληλούια.
17. Τὸ πρόσωπόν σου λιτανεύσουσιν οἱ πλούσιοι τοῦ λαοῦ. [Ψαλμ. 44, 13^β]
Παναγία παρθένε, ἐπάκουσον τῆς φωνῆς τοῦ ἀχρείου ἰκέτου σου, στεναγμούς τῆς καρδίας προσφέρειν σοι ἀενάως εὐόδωσον, δέσποινα ἄλληλούια.
18. Μνησθήσομαι τοῦ ὀνόματός σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ. [Ψαλμ. 44, 18α]
Παναγία παρθένε, θεόνυμφε, τὴν οἰκτρὰν λειτουργίαν μου πρόσδεξαι, καὶ Θεῷ τῷ εὐσπλάγχνῳ προσάγαγε, ὅπως χαίρων δοξάζω, πανάμωμε ἄλληλούια.

Στὴν ἴδια ἐπίσης περίπτωση ἀνήκει –κατ’ ἐξαίρεση (ἀντίθετα, δηλαδή, ἀπὸ τοὺς σύγχρονους του ὁμοειδεῖς πολυελέους)– καὶ ὁ πολυελέος Δοῦλοι, Κύριον Ἰακώβου τοῦ πρωτοψάλτου, σύνθεση ποιημένη κατ’ ἐκλογὴν στίχων ἀπὸ τὸν 134^ο ψαλμό, «τὸν ψαλμὸ τοῦ πολυελέου», ὅπως χαρακτηριστικὰ μαρτυρεῖται στὶς σχετικὲς πηγαῖες ἀναγραφές: συγκεκριμένα, οἱ στίχοι τοῦ 134^{ου} ψαλμοῦ ποὺ ἐπιλέγονται ἐν προκειμένῳ εἶναι οἱ ἀκόλουθοι:

Ψαλμ. 134, 1	Δοῦλοι, Κύριον ἄλληλούια. Αἰνεῖτε τὸ ὄνομα Κυρίου, αἰνεῖτε, δοῦλοι, Κύριον
Ψαλμ. 134, 2	Οἱ ἐστῶτες ἐν οἴκῳ Κυρίου, ἐν ἀύλαις οἴκου Θεοῦ ἡμῶν
Ψαλμ. 134, 3 ^α	Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, ὅτι ἀγαθὸς Κύριος
Ψαλμ. 134, 3 ^β	Ψάλατε τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, ὅτι καλόν
Ψαλμ. 134, 5 ^α	Ὅτι ἐγὼ ἔγνωνκα ὅτι μέγας ὁ Κύριος
Ψαλμ. 134, 5 ^β	Καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν παρὰ πάντας τοὺς Θεοὺς
Ψαλμ. 134, 6 ^α	Πάντα ὅσα ἠθέλησεν ἐποίησεν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ
Ψαλμ. 134, 6 ^β	Ἐν ταῖς θαλάσσαις καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἀβύσσοις
Ψαλμ. 134, 7 ^α	Ἀνάγων νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς
Ψαλμ. 134, 7 ^β	Ἀστραπὰς εἰς ὑετὸν ἐποίησεν
Ψαλμ. 134, 13 ^α	Κύριε, τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα
Ψαλμ. 134, 13 ^β	Καὶ τὸ μνημόσυνόν σου εἰς γενεάν καὶ γενεάν
Ψαλμ. 134, 14 ^α	Ὅτι κρινεῖ Κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ
Ψαλμ. 134, 14 ^β	Καὶ ἐπὶ τοῖς δούλοις αὐτοῦ παρακληθήσεται
Ψαλμ. 134, 20 ^β	Οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον, εὐλογῆσατε τὸν Κύριον
Ψαλμ. 134, 21	Εὐλογητὸς Κύριος ἐκ Σιών ὁ κατοικῶν Ἱερουσαλημ

Στὴ δευτέρῃ περίπτωση ὑπάγονται ὅλες οἱ νεότερες (ἀπὸ τὸν 19^ο αἰῶνα καὶ ἐντεῦθεν παραδιδόμενες) συνθέσεις ἐκλογῶν, ποιήματα ἀρμόδια γιὰ δεσποτικὲς καὶ θεομητορικὲς ἐορτὲς ἢ διάφορους ἐορταζόμενους ἀγίους, τὸ ἀκριβὲς ποιητικὸ περιεχόμενον τῶν ὁποίων (ὅσον ἀφορᾷ δηλαδή τὴν ἐκλογὴν συγκεκριμένων στίχων ἀπὸ ὀρισμένων ἐπίσης δαβιτικῶν ψαλμῶν) θεωρεῖτο δεδομένο μεταξὺ τῶν μεταβυζαντινῶν μελουργῶν: λαμβανόταν ἀπὸ εἰδικὸ (ὁμώνυμο) βιβλίον ποὺ πολὺ νωρὶς εἶχε ἤδη συ-

γκροτήσει ὁ λόγιος Νικηφόρος ὁ Βλεμμύδης· τὸ ἐν λόγῳ ἐγχειρίδιό του ἀποδείχθηκε ἐξαιρετικὰ λαοφιλές στὸν μοναστικὸ ἐν γένει χώρο, ὅπως καταδεικνύεται ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν παλαιότερη πλούσια χειρόγραφη καὶ ἐντυπη παράδοσή του, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ σημερινὴ ἐκτεταμένη χρῆση του κατὰ τὶς μοναχικὲς ἀκολουθίες.

Ὡστόσο, ἔχουμε καὶ δύο παραδείγματα πρωιμότερων συνθέσεων ἐκλογῶν τῆς ἴδιας κατηγορίας, ἢ ποιητικὴ δομὴ τῶν ὁποίων, μάλιστα, δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐπισημανθεῖσα συλλογὴ τοῦ Βλεμμύδη:

Τὸ πρῶτο ἀνάγεται στὸν 14^ο αἰῶνα καὶ –παρότι σύγκειται ἀπὸ ποιήματα διαφόρων μελουργῶν– ἀποδίδεται κυρίως στὸν Χριστοφόρο Μυστάκωνα· στίς μουσικὲς πηγὲς ἀνθολογεῖται συνήθως κάτω ἀπὸ τὶς ἀκόλουθες ἀναγραφές:

Ἀσματικά ἀντίφωνα, ψαλλόμενα ἐν τῇ πόλει Θεσσαλονίκη εἰς τὰς ἐορτὰς τῆς Ὑψώσεως, ἀπὸ χοροῦ, ᾠδὴ α', ἦχος πλ. δ', ποίημα τοῦ Μυστάκωνος Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ ὅτι χρηστός (ΕΒΕ 906, φ. 119)· Ἀντίφωνα ἀσματικά, ψαλλόμενα εἰς τὴν Ὑψωσιν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ἦχος πλ. δ', ᾠδὴ α', ποίημα τοῦ Μυστάκωνος Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ ὅτι χρηστός (Ἰβήρ. 974, φ. 246)· Ταῦτά εἰσιν δίχορα· ᾠδαὶ ἀσματικά, ποιήματα διαφόρων ποιητῶν παλαιῶν, εἰς ἦχον πλ. δ', τοῦ Μυστάκωνος Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ ὅτι χρηστός (Κουτλ. 456, φ. 469^ο).

Τὸ δεύτερο ἐγχρονίζεται στὸν 18^ο αἰῶνα καὶ ἀποτελεῖ σύνθεση τοῦ ἀπὸ Τορνόβου καὶ Ἀνδριανουπόλεως Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθανασίου τοῦ Ε'· πρόκειται γιὰ μιὰν ἀπόλυτα ἐνδιαφέρουσα (καὶ εὐρύτατα διαδεδομένη) σύνθεση, μιὰν ψαλλόμενη «εἰς τὴν ἀγίαν Αἰκατερίναν καὶ ἑτέρας ἀγίας» ἐκλογή, στὴν ὁποία καὶ θὰ ἐπιμείνω ἐδῶ περισσότερο: σύγκειται συγκεκριμένα ἀπὸ τοὺς ἐξῆς στίχους, ἐκλεγμένους –πρὸς ὑμνολόγηση τοῦ ἐξαρχῆς προσδιορισθέντος ἐορτολογικοῦ θέματος– ἀπὸ τοὺς ἀκολούθως ἐπισημαινόμενους δαβιτικὸς ψαλμούς:

Ψαλμ. 39, 2:	ὑπομένων ὑπέμεινα τὸν Κύριον, καὶ προσέσχε μοι καὶ εἰσήκουσε τῆς δεήσεώς μου.
Ψαλμ. 39, 3:	Καὶ ἔστησεν ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας μου καὶ κατεύθυνε τὰ διαβήματά μου.
Ψαλμ. 21, 13:	Περιεκύκλωσάν με μόσχοι πολλοί, ταῦροι πίονες περιέσχον με.
Ψαλμ. 21, 14:	Ἦνοιζαν ἐπ' ἐμέ τὸ στόμα αὐτῶν, ὡς λέων ἀρπάζων καὶ ὠρυόμενος.
Ψαλμ. 16, 13:	Ἀνάστηθι, Κύριε, πρόφθασον αὐτοὺς καὶ ὑποσκέλισον αὐτοὺς, ρῦσαι τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ ἀσεβοῦς, ρομφαίαν σου ἀπὸ ἐχθρῶν τῆς χειρός σου.
Ψαλμ. 118, 18:	Ἐξηγέρθητι καὶ ἔτι εἰμι μετὰ σοῦ <εἰς τὸν αἰῶνα>.
Ψαλμ. 90, 13:	Ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιβήσῃ καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα.
Ψαλμ. 65, 20:	Εὐλόγητός ὁ Θεός, ὃς οὐκ ἀπέστησε τὴν προσευχήν μου καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἀπ' ἐμοῦ.
Ψαλμ. 117, 10:	Πάντα τὰ ἔθνη ἐκύκλωσάν με, καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἠμυνάμην αὐτοῦς.
Ψαλμ. 118, 98-9:	ὑπὲρ τοὺς ἐχθρούς μου ἐσόφισάς με [...], ὑπὲρ πάντας τοὺς διδάσκοντάς με συνῆκα.
Ψαλμ. 118, 46:	<Διὰ τοῦτο> ἐλάλουν ἐν τοῖς μαρτυρίοις σου ἐναντίον βασιλέων καὶ οὐκ ἠσχυνόμην.
Ψαλμ. 106, 27:	Ἐταράχθησαν, ἐσαλεύθησαν ὡς ὁ μεθύων, καὶ πᾶσα ἡ σοφία αὐτῶν κατεπόθη.
Ψαλμ. 105, 12:	Καὶ ἐπίστευσαν τοῖς λόγοις αὐτοῦ καὶ ἦσαν τὴν αἴνεσιν αὐτοῦ.

Ψαλμ. 106, 6:	Καὶ ἐκέκραξαν πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτούς, καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἐρρύσατο αὐτούς.
Ψαλμ. 96, 7:	Αἰσχυρῆτῶσαν πάντες οἱ προσκυνῶντες τοῖς γλυπτοῖς, οἱ ἐγκαυχώμενοι ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν.

Ὅπως φαίνεται, πρόκειται γιὰ δεκαπέντε συνολικὰ ψαλμικοὺς στίχους, εἰλημμένους ἀπὸ ἕνδεκα ψαλμούς, κατ' αὐξουσα σειρὰ τοὺς ὑπ' ἀριθμὸν 16, 21, 39, 65, 90, 96, 105, 106, 117, 118 & 138 [ὁ ἀριθμὸς τῶν δεκαπέντε συνολικὰ ψαλμικῶν στίχων προκύπτει προφανέστατα ἀπὸ τοὺς παραπάνω ἕνδεκα ψαλμούς, λόγω τῆς ἐπιλογῆς δύο (καὶ ὄχι ἑνός, ὅπως συμβαίνει γιὰ τοὺς ὑπόλοιπους ψαλμούς) στίχων ἀπὸ τέσσερις ψαλμούς, συγκεκριμένα τοὺς ὑπ' ἀριθμὸν 21 (οἱ στίχοι 13 & 14), 39 (οἱ στίχοι 1 & 2), 106 (οἱ στίχοι 6 & 27) καὶ 118 (οἱ στίχοι 46 & 98-9)]. Κατὰ τὴ μουσικὴ ἐπεξεργασία τῶν παραπάνω δεκαπέντε ψαλμικῶν στίχων ἀπὸ τὸν Πατριάρχην Ἀθανάσιο διαμορφώνεται ἓνα ἀρκοῦντως ἐκτεταμένο μελοποίημα, ἀπαρτιζόμενο ἀπὸ δεκαἕξι συνολικὰ στίχους [ἡ ἐν λόγω διεύρυνση (τῶν ὑφιστάμενων δεκαπέντε στίχων σὲ δεκαἕξι) ἐπιτυγχάνεται κατόπιν ἀφενὸς μὲν τῆς διχοτόμησης τῶν ψαλμικῶν στίχων 16, 13 & 65, 20, ἀφετέρου δὲ τῆς σὲ ἓνα στίχο συνένωσης τῶν ψαλμικῶν χωρίων 106,6 & 96,7], τὸ ὁποῖο δομεῖται συγκεκριμένα ὡς ἀκολουθῶς:

1. Ὑπομένων ὑπέμεινα τὸν Κύριον, καὶ προσέσχε μοι καὶ εἰσήκουσε τῆς δεήσεώς μου.
2. Καὶ ἔστησεν ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας μου καὶ κατεύθυνε τὰ διαβήματά μου.
3. Περιεκύκλωσάν με μύσχοι πολλοί, ταῦροι πίνονες περιέσχον με.
4. Ἦνοιξαν ἐπ' ἐμὲ τὸ στόμα αὐτῶν, ὡς λέων ἀρπάζων καὶ ὠρνόμενος.
5. Ἀνάστηθι, Κύριε, πρόφθασον αὐτούς καὶ ὑποσκέλισον αὐτούς.
6. Ῥῦσαι τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ ἀσεβοῦς, ῥομφαίαν σου ἀπὸ ἐχθρῶν τῆς χειρός σου.
7. Ἐξηγέρθην καὶ ἔτι εἰμι μετὰ σοῦ εἰς τὸν αἰῶνα.
8. Ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιβήση καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα.
9. Ἐὐλογητός ὁ Θεός, ὃς οὐκ ἀπέστησε τὴν προσευχὴν μου.
10. Καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἀπ' ἐμοῦ.
11. Πάντα τὰ ἔθνη ἐκύκλωσάν με, καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἠμυνάμην αὐτούς.
12. Ὑπὲρ τοὺς ἐχθρούς μου ἐσόφισάς με, ὑπὲρ πάντας τοὺς διδάσκοντάς με συνήκα.
13. Διὰ τοῦτο ἐλάλουν ἐν τοῖς μαρτυρίοις σου ἐναντίον βασιλέων καὶ οὐκ ἤσχυνόμην.
14. Ἐταράχθησαν, ἐσαλεύθησαν ὡς ὁ μεθύων, καὶ πᾶσα ἡ σοφία αὐτῶν κατεπόθη.
15. Καὶ ἐπίστευσαν τοῖς λόγοις αὐτοῦ καὶ ἦσαν τὴν αἴνεσιν αὐτοῦ.
16. Καὶ ἐκέκραξαν πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτούς, καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἐρρύσατο αὐτούς. Αἰσχυρῆτῶσαν πάντες οἱ προσκυνῶντες τοῖς γλυπτοῖς οἱ ἐγκαυχώμενοι ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν.

Ἡ μελικὴ μεταχείριση τῆς παρούσας σύνθεσης –ὑπὸ τὴν παραπάνω, ἐξ ἐπόψεως ποιητικοῦ περιεχομένου, μορφολογικὴ δομῆ– παρουσιάζει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον: μελοποιεῖται εἰδικότερα σὲ πέντε ἤχους (πρῶτο, τρίτο, τέταρτο, βαρὺ καὶ πλάγιο τοῦ τετάρτου) καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶναι διαστρωματωμένη σὲ ἰσάριθμες ἐνότητες, μία γιὰ καθένα τῶν ἐπισημανθέντων ἤχων.

Μὲ τὴν εὐκαιρία, ἃς σημειωθοῦν ἐδῶ, γενικότερα, καὶ κάποιες πυκνὲς διαπιστώσεις σχετικὰ μὲ τὴ μελοποιία καὶ τὴ μορφολογία τῶν συνθέσεων τῶν ἐκλογῶν· ἀνάλογες συνθέσεις ἀπαντοῦν ἀρχικὰ ἀπὸ τὸν 17^ο αἰῶνα, ἐντεῦθεν τοῦ ὁποίου καὶ καταγράφονται εὐάριθμα ὁμοειδῆ μελοποιήματα ὡς τὸν 19^ο αἰῶνα:

Γιὰ τὶς πρώιμες, ἀφενός, ἐκλογές τὰ παραδιδόμενα μελικὰ στοιχεῖα εἶναι ἐντελῶς πενιχρά, ἐνδεικτικὰ κυρίως μιᾶς ἄκρως συνοπτικῆς ψαλμώδησης: τὰ ὑπάρχοντα μουσικὰ παραδείγματα ἐπικεντρώνονται στὶς λεγόμενες «ἐκκλησιαστικὲς» συνθέσεις ἐκλογῶν, συνθέσεις ποὺ ἀπαντοῦν στὰ μουσικὰ χειρόγραφα ἀπὸ τὸν 17^ο –ἀκριβῶς– αἰῶνα· οἱ περὶ τοῦ μέλους τοὺς γνωστὲς μαρτυρίες περιορίζονται ἀπλῶς στὴν ἐνδεικτικὴ ἐπισήμανση ἑνὸς πρότυπου μελώδησής τους, καταγεγραμμένου ἐπὶ τοῦ πρώτου στίχου τους, ποὺ αὐτὸς καὶ μόνον παραδίδεται μελισμένος γιὰ νὰ ὑποδεικνύει τὸν τρόπο (: ἓνα συντομότατο, συνήθως, μελωδικὸ δρόμο) σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο πρέπει προφανέστατα νὰ ψαλοῦν καὶ ὅλοι οἱ ὑπόλοιποι στίχοι τῆς ἐκάστοτε σύνθεσης.

Γιὰ τὶς ἀντίστοιχες ὄψεις συνθέσεις, ἀφετέρου, οἱ ὁποῖες μορφολογικὲς καὶ μελικὲς παρατηρήσεις εἶναι δυνατόν νὰ ἐπισημανθοῦν ταυτίζονται ἐν πολλοῖς μὲ ἀνάλογες διαπιστώσεις γιὰ τὶς ὁμοειδεῖς σύγχρονες τοὺς συνθέσεις πολυελέων, ἀφοῦ ὅσες ἐκλογές μελοποιήθηκαν ἀπὸ τὸν 19^ο αἰῶνα καὶ ἐντεῦθεν μορφοποιοῦνται συστηματικὰ κατὰ τὴν ἐν γένει αἰσθητικὴ τῶν πολυελέων· χαρακτηριστικὰ παραδείγματα τέτοιων συνθέσεων κατὰ τὸν 19^ο αἰῶνα ἀποτελοῦν οἱ ἀκόλουθες ἐκλογές τῶν Ἀγιορειτῶν διδασκάλων:

❖ Συνεσίου τοῦ Ἰβηρίτου

- ✓ Ἐκλογή ἐκ τῶν ψαλμῶν τοῦ προφητάνακτος Δαβὶδ εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Παναγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου· ἦχος πλ. δ' Πᾶσα ἡ γῆ· ἀλληλούια. Αλαλάξατε τῷ Κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ (Ἰβήρ. 1303, σ. 73).
- ✓ Ἐκλογή ἐκ τῶν δαβιτικῶν ψαλμῶν εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου· ἦχος βαρὺς Ἐν ὄρει ἁγίῳ αὐτοῦ· ἀλληλούια. Μέγας Κύριος καὶ αἰνετὸς σφόδρα (Ἰβήρ. 1303, χ.σ.).
- ✓ Ἐκλογή, μετὰ τοὺς ψαλμοὺς τοῦ πολυελέου, εἰς τοὺς θεῖους Ἀρχαγγέλους· ἦχος δ' Τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ· ἀλληλούια. Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ (Ἰβήρ. 1303, χ.σ.).
- ✓ Ἐκλογή ἐκ τῶν ψαλμῶν τοῦ προφητάνακτος Δαβὶδ εἰς τε τὸν ἐν ἱεράρχαις πανάγιον Νικόλαον καὶ εἰς λοιποὺς ἱεράρχας, ψαλλομένη μετὰ τὸν πολυελέον, εἰς ἦχον πλ. δ' Τὴν οἰκουμένην· ἀλληλούια. Ἀκούσατε ταῦτα πάντα τὰ ἔθνη (Ἰβήρ. 1303, χ.σ.).

❖ καὶ Νικολάου τοῦ Δοχειαρίτου

- ✓ Ἐτέρα ἐκλογή, τοῦ αὐτοῦ [sc. Νικολάου Δοχειαρίτου], ψαλλομένη εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν παμμεγίστων Ταξιαρχῶν Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ· ἦχος πλ. β' Αἰνεῖτε τὸν Κύριον (Καρ. 240, φ. 162^{rc})· Ἐτέρα [sc. ἐκλογή], εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Ἀρχαγγέλων, τοῦ αὐτοῦ [sc. Νικολάου Δοχειαρίτου]· ἦχος πλ. β' Αἰνεῖτε τὸν Κύριον (Δοχ. 123, σ. 450).
- ✓ Ἐτέρα ἐκλογή, εἰς τὸν ἅγιον Νικόλαον, τοῦ αὐτοῦ [sc. Νικολάου Δοχειαρίτου]· ἦχος δ' Τὴν οἰκουμένην· ἀλληλούια. Ακούσατε ταῦτα πάντα τὰ ἔθνη, οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην (Δοχ. 123, σ. 464· πρβλ. Γρηγ. 45 [55], σ. 1: Ἐκλογή, εἰς τὸν ἅγιον Νικόλαον· ἦχος δ' Δι Τὴν οἰκουμένην· ἀλληλούια. Καρ. 240, φ. 151r& Διον. 812, σ. 632: Ἐκλογή, ψαλλομένη εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Νικολάου, [Νικολάου] Δοχειαρίτου· ἦχος δ' Δι Τὴν οἰκουμένην· ἀλληλούια).

Νὰ σημειωθεῖ, τέλος, ἐδῶ ὅτι ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν ὀρισμένες –ἀκόμη νεότερες– ἐκλογές, τὸ μέλος τῶν ὁποίων –κατὰ μίμηση τῆς λεγόμενης κολλυβαδικῆς ἀγιορειτικῆς μουσικῆς παράδοσης– ἀφίσταται τῆς συνήθους δομῆς τῶν ὑπόλοιπων σύντομων πολυελέων-ἐκλογῶν καὶ ἀναπτύσσεται κατὰ ἰδιαίτερο (καὶ περαιτέρω συντομότερο)

τρόπο, πὸν μᾶλλον παραπέμπει σὲ ἓνα εἶδος ἐπιτηδευμένης ἐμμελοῦς ἀπαγγελίας.

Συνοψίζοντας, λοιπόν, ἐπαναλαμβάνω: ὑπὸ τὸν ὄρο ἐκλογή-ἐκλογές, νοοῦνται οὐσιαστικὰ οἱ μεταγενέστερες κυρίως –ἀρμόδιες γιὰ ποι- κίλες ἐορτολογικὲς περιστάσεις– συνθέσεις, οἱ συγκροτημένες κατ' ἐκλογήν στίχων, εἰλημμένων εἴτε (ἀμιγῶς) ἀπὸ ἓνα μόνον εἴτε (πολυ- μιγῶς) ἀπὸ διάφορους δαβιτικὸς ψαλμούς· ἡ ἐπισημανθεῖσα πράξη, τῆς ἐπιλογῆς ὀρισμένων στίχων ἀπὸ μακροσκελέστερο¹ ψαλμό², προδίδει προφανέστατα τὴ ρίζα τῆς ὀνοματοδοσίας καὶ ἄρα τὴν αἰτία τοῦ συγκεκριμένου χαρακτηρισμοῦ τοῦ παρόντος εἴδους: ΕΚΛΟΓΗ.

* * *

Συνεχιστῆς ἐπάξιος μιᾶς –ἀνάλογης τῆς παραπάνω περιγραφεί- σας– μακραίωνης, ποιητικῆς καὶ κυρίως μουσικῆς, παράδοσης ἀποδει- κνύεται ἐδῶ καὶ ὁ μοναχὸς Δοσίθεος ὁ Κατουνακιώτης: στὸ ἀνὰ χεῖρας μουσικὸ πόνημά του οἱ φιλόμουσοι ἐντευξόμενοι θὰ ἀναγνωρίσουν ἀβία- στα (στὴν περιλαμβάνουσα «Ἐκλογή Πολυελέων» βασικὴ ἐνότητά του) ὀρισμένα τῶν ἤδη προεπισημανθέντων αἰσθητικῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ συγκεκριμένου ψαλτικοῦ εἴδους τῶν Ἐκλογῶν. Δὲν διστάζω, ἐπιλέ- γοντας, νὰ ἐπαναλάβω ὅτι «ἀξίζουν εὐφημες συγχαρητήριες προσηρ- σεις στὴ μοναστικὴ ἀδελφότητα τῆς Ἱερᾶς Μονῆς ἀγίων Κυπριανοῦ καὶ Ἰουστίνης, πὸν –συνεχίζοντας τὴν ἀξιοζήλευτη, φιλογενῆ καὶ φιλόμου- ση, παράδοση τῆς ἔκδοσης μουσικῶν βιβλίων– παραδίδουν στὴ σύγχρονη ψαλτικὴ κοινότητα, καὶ ὡς ἐκ τούτου στὴν ἐνεργὸ λειτουργικὴ χρῆση, καὶ τὸ παρὸν μουσικὸ πόνημα τοῦ μοναχοῦ Δοσιθέου τοῦ Κατουνακιώ- του».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αχιλλέως Γ. Χαλδαιάκη, Ὁ πολυέλεος στὴν βυζαντινὴ καὶ μεταβυζαντινὴ μελοποιία, Ἀθήναι 2003, σσ. 119-23, 385, 430-5, 480-3, 536-53, 911-23. Τοῦ ἴδιου, «Ἀπὸ τὸ Τυπικὸ τῆς ἀκολουθίας τοῦ ὄρθρου: ἡ ἐπιβολὴ ἐξωψαλμικῶν ποιητικῶν κειμένων στὸν ψαλμὸ τοῦ πολυελέου», Πολυφωνία 11 (2007), 66-88. Idem, "From the Ritual of the Matins Service: The insertion of poetic texts in the chant of the Polyeleos", *Musicology. Journal of the Institute of Musicology of the Serbian Academy of Sciences and Arts* 11 (2011), 75-101. Τοῦ ἴδιου, «Λόγον ἀγαθόν», *Ἀνατολῆς τὸ Περιήχημα* 1 (2014), 283-342.

ΑΧΙΛΛΕΥΣ Γ. ΧΑΛΔΑΙΑΚΗΣ